

TÉNYKÉP / REPORT

A LEADER akciócsoportok és partnerségi hálózatok működésének tanulságai Baranya megyében

Implementation of the LEADER programme and partnership networks in Baranya county

PÓLA PÉTER, PASCAL CHEVALIER, MARIE-CLAUDE MAUREL

PÓLA Péter: tudományos munkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, Pécs; pola@rkk.hu

Pascal CHEVALIER: egyetemi tanár, Université Montpellier 3, CNRS ArtDev Kutatóintézet; pascal.chevalier@univ-montp3.fr

Marie-Claude MAUREL: egyetemi tanár, kutatási igazgató, EHESS, Paris; maurel@ehess.fr

KULCSSZAVAK: helyi fejlesztés, vidékfejlesztés, LEADER program, társadalmi tőke, helyi hálózatok

ABSZTRAKT: A vidékfejlesztésnek a közös agrárpolitika (2007–2013) második pillérébe történő eredményes integrálásához a helyi szereplők kezdeményezéseire épülő közösségi tervezési módszerek elsajátítása szükséges, ami egyben a LEADER egyik célja is: alulról építkező helyi fejlesztéssel javítani a vidéki térségek helyzetét, hatékonyabbá tenni a forrásfelhasználást. Az Európai Unióban jellemzően sikeres LEADER-módszer beépült a Nemzeti Vidékfejlesztési Programba és az Új Magyarország Vidékfejlesztési Tervbe, végrehajtása a Vidékfejlesztési Minisztérium hatáskörébe tartozik. Fontos kérdés azonban, hogy a megvalósítás során a magyarországi intézményi és eljárási keretek diktálta sajátos feltételek mennyiben alkalmasak a helyi szereplők aktív részvételének ösztönzésére, a helyi demokrácia konszolidálására.

Baranya megyében végzett empirikus kutatásokra építve két szempontból tárgyaljuk a helyi akciócsoportok megszervezésének és működésének kérdését: a partnerségi együttműködések összetételén és a szereplők közötti hálózatok elemzésén keresztül. Az „erős” polgármesterek – részint vállalt szerepük, részint tekintélyük okán – központi helyet foglalnak el ezekben a hálózatokban. A LEADER-tengely működését vizsgálva úgy tűnik, az önkormányzatok (jellemzően a polgármesterek) uralják a programot, és ők játszanak meghatározó szerepet az akciócsoportok partnerségi struktúrájában.

Az alapelvek értelmében decentralizált, alulról építkező, az önkormányzati, a civil és a vállalkozói szféra egyenrangú partnerségére építő LEADER program magyarországi megvalósulása így a központi hatalom túlsúlya (a központositott, bürokratikus szabályozási környezet) mellett a helyi hatalom, a helyi önkormányzat dominanciájával jellemezhető.

Péter PÓLA: research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pécs; pola@rkk.hu

Pascal CHEVALIER: professor, CNRS ArtDev Research Institute, Université Montpellier 3; pascal.chevalier@univ-montp3.fr

Marie-Claude MAUREL: professor, director of research, EHESS, Paris; maurel@ehess.fr

KEYWORDS: local development, rural development, LEADER programme, social capital, social networks

ABSTRACT: The effective integration of rural development into the second pillar of the Common Agricultural Policy (2007–2013) requires improving and introducing new methods in community planning initiated by local actors. It is also one of the main goals of the EU LEADER programme: improving rural areas by bottom-up local development activities and using local resources.

In our study we examine the Hungarian frameworks (institutions, regulations and procedures), how these frameworks facilitate or restrict the activities of local action groups and their competence and network-building processes. Are LEADER and its realisation in Hungary a suitable method for consolidating local democracy?

To transplant a development model can change its effect. The state is responsible for implementing the process, and in this role strictly defines the application of the development model, which may reduce its innovative effects.

The political decisions taken at the central level define the level of acceptance of the model by local actors. In this way the ability of local community action within the LEADER programme may be strictly limited.

Based on empirical research undertaken in Baranya County, we discuss the local action opportunities according to two criteria: analysing the composition of partnerships and the networking of the actors. The results of the research shows that the central role arises from “strong” mayors, because of their involvement and authority. Regulations prescribing formal frameworks for partnerships adversely affect their operation.

The existing two Hungarian local action groups, which have a significant number of members arose from mutual acquaintances and the acknowledgement of a lack of cohesion. They are organised around a few local government leaders. The entire network is weakened by the lack of cohesion of the partnerships representing the social capital. Evaluation of the operation of the LEADER programme shows that the municipalities and mayors dominate the programme and are playing the major roles in the structure of the partnerships. It also finds that resources which had been distributed under the programme at the same time help to legitimate the local political management (mayors and municipalities). In practice, LEADER appears to be a useful tool for the development of municipal infrastructure and public services.

Bevezetés

Az alulról szerveződő, valós partnerségi együttműködésekre épülő endogén fejlesztési modell szerint működő LEADER-módszert ma már az Európai Unió valamennyi tagállamában széles körben alkalmazzák. (A LEADER a francia Liaisons entre actions pour le développement de l'économie rurale – közösségi kezdeményezés a vidéki gazdaság fejlesztéséért – kezdőbetűiből származó rövidítés.) Alkalmazását olyan helyi fejlesztéspolitikai módszer kíséri, amely a térségekre jellemző erősségekre, a köz- és a magánszféra (önkormányzati szereplők, vállalkozók, civil szervezetek) együttműködéseire, kezdeményezéseire épül. A

LEADER-t ugyanakkor mindenütt, így Magyarországon is sajátos társadalmi közegben alkalmazzák. Olyan közegben, amely hazánkban a rendszerváltástól kezdve igyekszik (újra)építeni a helyi autonómiát, a helyi demokráciát, az önkormányzatiság kereteit. Mindez tanulási folyamat is, amely a helyi közösségeket gyakran próbára teszi. Hogyan sajátították el, sikeresen alkalmazzák-e a helyi szereplők a LEADER program módszereit? Milyen hatása lehet e fejlesztési modell megjelenésének és elterjedésének azokban a helyi közösségekben, ahol a helyi demokrácia még fiatal és sérülékeny? Ezek a kérdések is arra ösztönöznek, hogy a LEADER-módszer átvételének nemzeti és helyi szintű feltételeit részletesebben is megvizsgáljuk. Tanulmányunkban elsősorban az akciócsoportok megalakulásával, az azokon belül létrejövő hálózatok jellemzőivel foglalkozunk. Ezek az aszimmetrikus hálózatok végül szükségszerűen vezetnek a LEADER programon belül az önkormányzati szféra és a településfejlesztési projektek dominanciájához, valamint a térségen belüli forráselosztás differenciálódásához.

Az első részben ismertetjük azokat a kereteket, amelyek a LEADER program végrehajtását szabályozzák. A második részben a LEADER-módszer helyi megvalósulását vizsgáljuk, a helyi akciócsoportok megszervezésének, a helyi szereplők által alkotott hálózatoknak az elemzésén keresztül. Végül a tanulmány harmadik része azzal foglalkozik, hogy – az előzőek következményeként is – az önkormányzati szereplők, mindenekelőtt a polgármesterek miként jelennek meg a helyi érdekszerkezetben, s hogyan válik aszimmetrikussá a helyi vidékfejlesztési hálózat. Ez pedig végső soron a településfejlesztési célok és projektek dominanciájához vezet.

A központi szabályozás keretei: túlzott állami szerepvállalás és bürokrácia

Magyarországon a LEADER program az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programba illeszkedik. Az európai irányelvnek megfelelően ez a program a közös agrárpolitika második pillérének négy tengelyére épül, melyből a LEADER a negyedik tengely. Magyarországon az életszínvonal javítását és a vidéki gazdaság diverzifikálását célzó harmadik tengely is „LEADER-szerűen”, a LEADER-módszer alapján működik. A harmadik tengely négy intézkedés köré szerveződik. Közülük kettő alapvetően a vállalkozásokat célozza meg (beruházások, tevékenységek diverzifikációja, idegenforgalmi fejlesztések támogatása), egy inkább az önkormányzati fejlesztésekre (falumegújítás), egy pedig főként civil egyesületekre fókuszál (a kulturális örökség – alapvetően helyi vagy állami védettségű épületek – megőrzése). A negyedik (LEADER) tengely innovatív projektek, módszerek kidolgozásának és végrehajtásának támogatását, valamint a helyi közösségek fejlesztését célozza. A harmadik és negyedik tengelynek vannak közös pontjai, alkalmazási körük is meglehetősen széles. Tekintettel arra, hogy az

Európai Bizottság tiltja a projektek kettős finanszírozását, ügyelni kellett e két tengelyhez tartozó intézkedések világos megkülönböztetésére, ami megnehezítette a stratégiák végrehajtását, a projektek kiválasztását.

A legtöbb európai országgal ellentétben¹ Magyarországon a LEADER program végrehajtása a központi kormányzat által sok tekintetben túlszabályozott, szigorú keretek között történik. Ez ugyanúgy vonatkozik a helyi akciócsoportok létrehozására és területi lehatárolására, mint a stratégiák kidolgozásának módszertanára. A Vidékfejlesztési Minisztérium a statisztikai kistérségekben (LAU1) helyi fejlesztési irodákat hozott létre. Ezek az irodák azt a feladatot kapták, hogy szervezzenek helyi közösségeket, mintegy a helyi akciócsoportok elődjéit. E közösségek működését a minisztérium finanszírozta, irányításukra minden kistérségben pályázatot írtak ki, erre helyi közösségek társulási, többcélú társulások vagy akár vállalkozások is pályázhattak. Az irodák feladata a nemzeti vidékfejlesztési program 3. és 4. tengelyét érintő pályázatok lebonyolítása és a helyi akciócsoportok elődjének tekinthető helyi közösségek létrehozása volt. A minisztériumi nyilvántartásba vételt követően tervezési és koordinációs csoportot hoztak létre, melynek tagjai között helyet kaptak az érintett önkormányzatok, a helyi civil szervezetek és vállalkozások képviselői. A legalább öttagú csoportnak programozási és irányítási szakértelmet kellett igazolniuk.

A tervezést koordináló csoport a 93/2007. (VIII. 29.) FVM-rendeletben meghatározott eljárás szerint helyi vidékfejlesztési stratégiát dolgozott ki. Miután a minisztérium elfogadta a stratégiát, a helyi közösség jogi értelemben helyi akciócsoporttá alakult (a kistérségi egyeztetéseket követően a 123 helyi közösség által benyújtott kérelemből végül 96 került minisztériumi nyilvántartásba). A vidékfejlesztési stratégiák egységes szerkezete érdekében az irányító hatóság a tervezést keretek közé szorító szoftvert bocsátott a helyi akciócsoportok rendelkezésére. A szoftver szigorú adatbeviteli szabályait követve kellett elkészíteni a helyi vidékfejlesztési stratégiákat. E szabályok összessége a LEADER program központosított és felülről vezérelt jellegét erősíti, és a folyamat erőteljes állami kontrollját sejteti. Az állam e tekintetben jelentősen csorbította a LEADER alulról felfelé építkező (bottom-up) jellegét, és olyan vidékfejlesztési tervezési eszközzé alakította át azt, amely a központi hatalom elvárásai szerint működik. Ezt erősíti meg az is, hogy a helyi akciócsoportok lehatárolása (ezek több helyen is két kistérség területére terjednek ki) az irányító hatóság kontrollja mellett alakult ki. A „két kistérség – egy helyi akciócsoport” logika Baranya megyében a Pécsi kistérségre épülő Mecsekvidék akciócsoporton kívül valamennyi akciócsoportra igaz. A lehatárolás mögötti politikai szándékot sejteti, hogy ezek az „akcióterületek” az akkori országgyűlési választókerületek határaival igen jelentős átfedést mutatnak.

Az akciócsoportok csaknem teljes mértékben lefedik az ország területét (1. táblázat), és megalakulásuk idején határaik a kistérséghatárokkal jelentős egyezést mutattak. A helyi akciócsoportok a fejlesztési támogatások egyenlő elosztására törekvő vidékfejlesztési politika végrehajtási keretévé váltak. A közös

1. táblázat: A Magyarországon működő helyi akciócsoportok jellemzői
Local action groups in Hungary

Helyi akciócsoportok száma összesen	96
Az ország területének helyi akciócsoportok általi lefedettsége (%)	88%
A helyi akciócsoportok átlagos népessége	91 234
Szórás	0,34
Átlagos finanszírozás helyi akciócsoportonként (millió Ft)	57,6
Szórás	0,12

Forrás: European Court of Auditors 2010.

agrárpolitika második pillérébe tartozó eszközt Magyarországon részben arra használják, hogy a központi hatalom a kistérségek szintjén ellenőrzési pozíciót szerezzen magának. Szörényiné Kukorelli (2005) megemlíti, hogy a kistérségek már az 1990-es évek második felétől az állami vidékfejlesztési beavatkozások helyi támogatását szolgálták. A kistérségek intézményesülésük fejlődésével új funkciókat kaptak. A helyi fejlesztésben együttműködési keretként szolgáltak, eredetileg spontán módon (önálló helyi kezdeményezésekre építve), majd később fejlesztési egyesületek formájában, amelyek a vidékfejlesztési programok kedvezményezettjei voltak. A kistérségek intézményesülése 2004-ben döntő fordulatot vett (Pálné Kovács 2011): a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 2004. június 21-én elfogadott módosítása rendelkezett a kistérségi fejlesztési tanácsok felállításáról. E reformmal egyidejűleg az önkormányzatokért is felelős belügyminiszter többcélú kistérségi társulások létrehozásának ösztönzésével igyekezett megerősíteni az önkormányzatok közötti együttműködést, aminek a célja a települési önkormányzati feladatok kistérségi szintű megszervezése volt. A kormányzat nemcsak területfejlesztési egységként intézményesítette a kistérségeket, hanem azokat a közigazgatás alsó szintjévé is tette. Politikai szándékának megfelelően és annak logikus folytatásaként az akkori kormány a vidékfejlesztési politika végrehajtását hálózati, a céljával könnyen összeegyeztethető rendszerben valósította meg. A 2010-es kormányváltást követően ez a politikai szándék érdemben nem változott. A helyi akciócsoportok működése továbbra is erőteljes központi kontroll mellett folytatódott.

A LEADER program hat alapelve támaszkodik, a területiségre, a bottom-up építkezésre, a (háromoldalú) partnerségre, az innovációra, az integrált intézkedésekre és a hálózatosodásra. A hazai LEADER problémái között ezeknek az elveknek a háttérbe szorulása említhető, mindennek következménye a decentralizációra épülő program erőteljes központosítása. A klasszikus LEADER-elvek és -módszerek a gyakorlatban akkor valósulhatnak meg hatékonyan, ha a helyi akciócsoportok nagyfokú szabadsággal és rugalmassággal rendelkeznek a döntéshozatalban (Kovács, Póla 2010). Talán a legnagyobb hiátus e téren tapasztalható.

A LEADER gyökerei már az EU-csatlakozás előtt jelen voltak. Két előcsatlakozási alap, a Phare és főként a Sapard programjaihoz szükséges programozási és pályázati munkák során a magyarországi vidéki közösségeknek volt lehető-

sége tanulni az uniós gyakorlatot. Sőt, 2001-től már kísérleti LEADER programokban vehettek részt hazai közösségek: 40 akciócsoport pályázatából 14 nyertes próbálhatta ki a gyakorlatban ezt a módszert. Egy akciócsoport mindössze 25 millió Ft forráshoz jutott, ami csak arra volt elegendő, hogy az együttgondolkodás kereteit kialakítsák s egy-egy kreatív, alapvetően közösségfejlesztő, helyi identitást erősítő programot finanszírozzanak. Magyarország EU-csatlakozását követően jelentősen megnöttek a források. Egy interjúalanyunk, aki már a kísérleti programban is aktív résztvevő volt, élesen kritizálta a program átpolitizáltságát. Úgy fogalmazott, hogy „*ahogy a források növekedtek, úgy növekedett a politikuskok érdeklődése is.*” A politika pedig nem csupán érdeklődött, hanem érdekeinek megfelelően jelentősen bele is avatkozott a kísérleti program során még valóban organikus rendbe.

A helyi vidékfejlesztési hálózatok

Az alábbiakban a LEADER program megvalósulását vizsgáljuk két Baranya megyei akciócsoportban. A Pécsi kistérség települései által alkotott Mecsekvidék akciócsoportból és a bolyi központú, a Mohácsi és a Pécsváradi kistérségeket integráló Zengő–Duna akciócsoportból merített tapasztalatok nyilvánvalóan nem alkalmasak arra, hogy az egész országra vonatkozó megállapításokat tegyünk, de valószínűsítjük, hogy az egységes keretszabályok, a sok tekintetben hasonló társadalmi-gazdasági helyzet és a kulturális hasonlóságok (főként az együttműködési és politikai kultúra) miatt több más magyarországi térségben is hasonlóan alakulhat a LEADER gyakorlata.

A vizsgált akciócsoportok megalakulása és jellemzői

A kutatási terepek kiválasztását főként előző kutatási programok (Maurel, Póla, 2007) során szerzett helyi ismereteink indokolják. A vizsgált térségek, helyi akciócsoportok fontosabb jellemzőit a 2. táblázat foglalja össze. A két vizsgált helyi akciócsoport a Pécsi kistérség településeiből álló (Pécs nélkül), a várost szinte körülölelő Mecsekvidék helyi akciócsoport és a Pécsváradi és a Mohácsi kistérséget (Mohács nélkül) lefedő, azokat „egyesítő” Zengő–Duna helyi akciócsoport.

A két vizsgált akciócsoport lehatárolása nemcsak a kistérségi struktúrával mutat jelentős hasonlóságot,² de – mint fentebb már jeleztük – a Zengő–Duna akciócsoport esetén (és valamennyi Baranya megyei akciócsoportnál is) erős egybeesés figyelhető meg az (akkori) országgyűlési választókerület-határokkal.

A Zengő–Duna akciócsoport esetén jelentősek a természeti és a társadalmi-gazdasági adottságokban mutatkozó különbségek. Már az akciócsoport névadói (a Zengő és a Duna) is e kettősséget sejtetik. Egy jelentős kiterjedésű, topográfia-

2. táblázat: A vizsgált akciócsoportok jellemzői
Characteristics of the studied local action groups

Helyi akciócsoport	Terület (km ²)	Népesség (fő)	Népsűrűség (fő/km ²)	Települések száma	Kistérségi kapcsolat
Mecsekvidék	331	28 739	87	38	Pécsi kistérség (kivéve Pécs)
Zengő–Duna	664	45 428	68	60	Pécsváradi és Mohácsi Kistérség (kivéve Mohács, Kölked)

Forrás: térségi interjúk (2009/2012).

ailag is sokszínű, 60 településből álló akciócsoportban nagy kihívás közös érdekeken nyugvó fejlesztési stratégiát alkotni és azt közösen, sikeresen megvalósítani.

A Mecsekvidék akciócsoport a Pécsi kistérséggel egyezik meg (a térségi központ, Pécs nélkül), amely így egy Pécs körüli periurbánus „félgyűrűt” rajzol ki. A nehezen átszelhető 150 ezres város a kistérség települései közötti kapcsolatok, együttműködések akadályát is jelenti. A helyi akciócsoport demográfiai és gazdasági profilja szintén a homogenitás hiányára utal: települései között jelentős növekedési potenciállal bíró szuburbán településeket és periferikus, kicsi, előregedő falvakat is találunk. A stratégia készítése során az együttműködések színterei lakossági fórumok voltak, melyeket a kistérséget alkotó hét mikrotérségben szerveztek meg. A tervezést koordináló csoportot a kistérség elnökének vezetésével hozták létre. Az akciócsoport mint a kistérségi szintű vidékfejlesztés eszköze a helyi politikai szereplők érdeklődésének középpontjába került, a 2010-es őszi önkormányzati választásokig ugyanaz a személy, egy kis falu polgármestere egyesítette az akciócsoport-elnöki és a kistérségi elnöki funkcióit.

A két vizsgált akciócsoport határainak megrajzolása kapcsán sok tekintetben úgy tűnik, hogy azt a kényszer is intézményesítette: kialakításuk folyamata a kényszertársulások jegyeit hordozza, a struktúra stabilitását az intézményesülés erősíti meg.

A partnerségi struktúra kialakítása

A helyi akciócsoportok kialakításának folyamatát már a partnerségépítés kezdeti szakaszában is meghatározó helyi szereplőkkel (munkaszervezet-vezetők, kistérségi elnökök, aktív polgármesterek) készített interjúkkal tártuk fel.³ A partnerségi rendszer kialakítási körülményeinek és az együttműködésben részt vevők összetételének vizsgálata kulcsfontosságú ahhoz, hogy az adott térségben a LEADER-módszer megvalósulásáról pontos képet kapjunk. A partnerség önkéntes tagságon alapul, az akciócsoportok egyesületként működnek. A három szektor (önkormányzatok, civil szféra, vállalkozók) képviselőit megjelenítő közgyűlés a partnerek együttműködésének formális intézménye. A három szektor arányos részvételére épülő struktúra bizonyos mértékig kényszerítő együttműködési keretet rajzol fel. Ugyanakkor részben éppen ezért jellemző a szabályok

bizonyos mértékű „kijátszása” is: az akciócsoport több tagja több szektorhoz is köthető, így a szektorok közötti egyenlő arányt könnyebb biztosítani, hiszen egy-egy tag „papíron” bármely (általa képviselhető) szektorhoz sorolható.

Célunk annak a megértése, hogyan épül fel, milyen típusú kapcsolatok bázisán formálódik a szereplők rendszere, valamint hogy ez a kapcsolati struktúra felszínre tud-e hozni a számos egyéni érdek összességéből eredő közös érdeket. A partnerségi struktúra elemzésekor számításba vettük a partnerség méretét, összetételét és a tagok által formált társadalmi hálón belüli kapcsolatok minőségét.⁴ A szereplők közötti kapcsolatok lényegében a társadalmi erőforrások, a társadalmi tőke áramlásának sajátos csatornáját jelentik.

A két vizsgált akciócsoport talán legjellemzőbb sajátossága azok mérete. Az akciócsoport közgyűlésének létszáma az akciócsoporthoz tartozó települések számától is függ. Így a Zengő–Duna Egyesület partnerségi struktúráját a települési önkormányzatokat képviselő 60 fő (jellemzően polgármesterek), az egyesületeket képviselő 87 tag és 68 vállalkozó képezi (összesen tehát 215 helyi szereplő). A Mecsekvidék akciócsoport közgyűlése 113 tagú (42 önkormányzati tag, 37 egyesület és 34 vállalkozó).

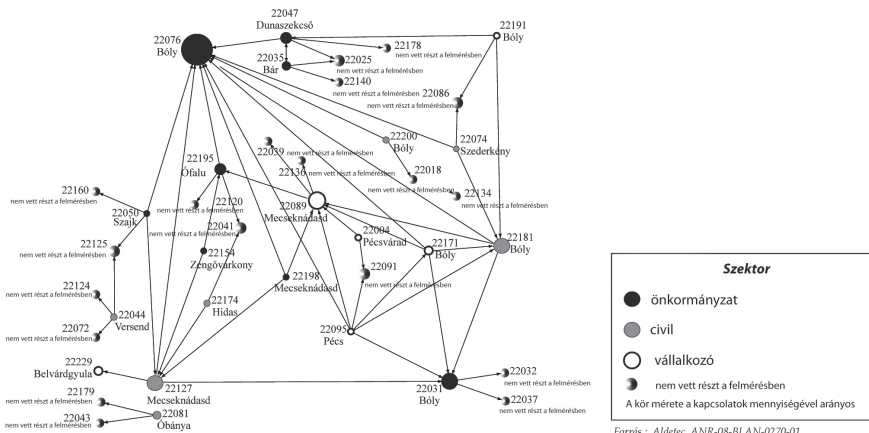
A partnerséget fenntartó egyesület mérete a közös célok megvalósítását szolgáló egységes fellépés, a közös cselekvés lehetősége miatt fontos ismérv. Tudjuk, hogy azoknak a „kis csoportoknak” a kohéziója erősebb és hatékonysága jobb, amelyek tagjai jól ismerik egymást, közvetlenül kapcsolatban állnak egymással (Olson 1987). A közös célok megvalósítása érdekében az önkéntes kapcsolódás a csoporthoz többnyire természetesebb. A közös cselekvés logikája szerint a kapcsolatok erőssége, az egyéni szereplők egymáshoz való közelsége a sikeres együttműködés szükséges, de nem elégséges feltétele. Ezt a hipotézist szükséges alátámasztani a partnerségi struktúrák alapját képező társadalmi hálózat integráltságának vizsgálatával. A kapcsolatok jellege (támogató, elutasító) képes segíteni vagy akadályozni a közös cselekvést szolgáló konszenzus kialakítását.⁵

Kapcsolati hálók az akciócsoportokban

A túl nagy taglétszám miatt valamennyi akciócsoporttagot nem volt lehetőségünk megkérdezni, ezért a 12 tagú elnökség mellett (szektorhoz és kistérséghez való tartozás alapján) reprezentatív és véletlen mintával dolgoztunk. Mindkét kistérségben további 12 résztvevőt kérdeztünk meg. A felmérés során a szereplőket kódoltuk, az 1. és 3. ábrákon látható ötjegyű számok tehát a hálózatban részt vevő (kérdezett és említett) helyi szereplőket jelentik. A megkérdezettekől összegyűjtött adatok alapján lehetővé vált a szereplők közötti kapcsolatok intenzitásának és természetének felrajzolása (ismertségi relációk, támogatás vagy elutasítás, presztízs, elismertség).

A kapcsolati mátrixokból felépülő hálózat minden egyes szereplő összes többihez viszonyított helyét mutatja, és az egyéni eredmények alapján rajzo-

1. ábra: A Zengő-Duna helyi akciócsoport kapcsolati hálója
 (Kérdés: Jelölje meg azt a három személyt, akivel a legszívesebben dolgozna együtt!)
 Social network of the Zengő-Duna local action group
 (Question: Please indicate three actors you would like to work the most with.)

lődnak ki a középponti és periferikus pozíciók. Az egyes szereplők központi pozícióját a másoktól kapott „jelölések” száma határozza meg, ami így jól szemlélteti a partnerségi struktúra legfontosabb aktorait, vagyis azokat a szereplőket, akik sajátos hatalommal rendelkeznek, s így képesek kontrollálni az erőforrás-elosztás folyamatát.⁶ Egy szereplő említésének, „jelölésének” gyakorisága és presztízse jellemzően együtt mozog: ha sokan ismerik és sokan gondolják aktív szereplőnek, akkor jelentős presztízzsel is rendelkezik a helyi társadalomban, domináns pozíciója van a különböző egyeztetéseken is. A gráfok által kirajzolt kapcsolati hálót kiegészítettük egy olyan térképpel (2. ábra), amelyen ezeknek a domináns szereplőknek a térségen belüli elhelyezkedését ábrázoltuk. Ezzel az akciócsoport tagjai közötti hálózat területi struktúráját tudjuk szemléltetni. Egy 30-40 településből álló akciócsoporton belül a középponti szereplők földrajzi elhelyezkedésének érdemi jelentősége lehet. A települések közötti erőviszonyok a centrális szereplők helyzetétől, befolyásuk mértékétől is függhetnek. A Zengő-Duna akciócsoportban a közgyűlés – amely elméletileg a döntéshozó szerv – mérsékelt integritást mutat. A kapcsolati struktúra a két kistérség (Pécsváradi, Mohácsi) nagyon gyenge kapcsolatát mutatja: a tagok közül sokan nem ismerik egymást. A Zengő-Duna akciócsoport tagjainak integritása alapvetően a földrajzi közelségen alapul.

A szociogram visszaigazolja a két kistérség erős elkülönülését. A kölcsönös ismertségek az egyes kistérségeken belül erősek, a két kistérség között esetlegesek. A kivételt a két kistérség közötti összeköttetést megteremtő szereplő jelenti, aki a munkaszervezet menedzsere. Munkájából eredően mindkét kistérségben vannak erős kötődései, de azért is, mert az egyikben dolgozik (Bóly), míg a másikban él (Mecseknádasd). A struktúrában megjelenik egy-egy speciális

2. ábra: A középponti szereplők területi elhelyezkedése a Zengő–Duna akciócsoportban
Spatial location of the central actors of the Zengő–Duna local action group

körzet, egy-egy alhálózat. Az egyik a Bóly környéki, amely nagyon erősen a bólyi polgármester személye körül szerveződik, míg a másik a Mecseknádasd környéki, amely szintén egy erős polgármester körül formálódik.

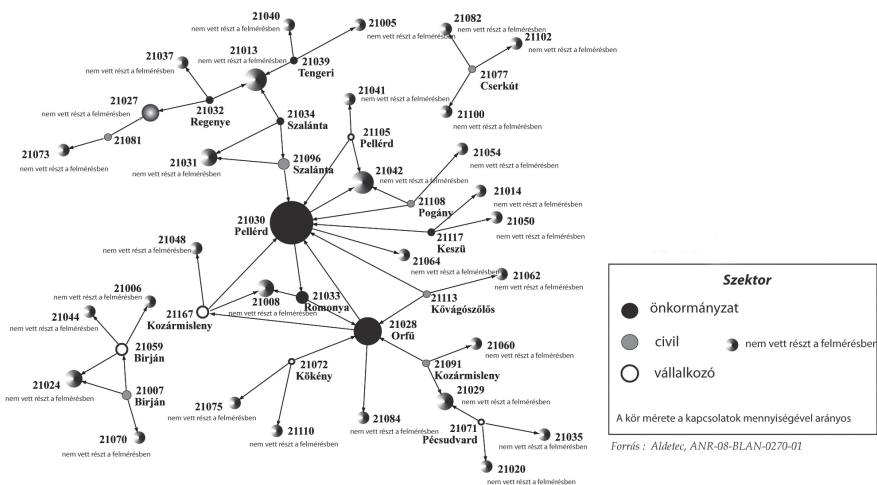
Az akciócsoport közgyűlésében jelentős dominanciával rendelkezik Bóly város polgármestere, egyben az akciócsoport elnöke, a hálózat igazi vezéralakja, a legismertebb s a tagok nagy többsége által respektált helyi politikai szereplő. A második legmeghatározóbb szereplő Mecseknádasd polgármestere. A teljes kapcsolati struktúra és térképi ábrázolása alapján megerősíthetjük, hogy a helyi hálózatot erőteljesen dominálja e két polgármester és a munkaszervezet vezetője. Utóbbi egy egyesületen keresztül maga is tagja az akciócsoportnak. A hálózat kohéziója jóformán kizárólag a két nagy presztízsű személynek köszönhető, mindegyikük igen erősen integrálódott saját mikrotérségébe. A formális szabályok mentén felépülő struktúra számos további szereplője periferikus

helyzetű, amit részben a politikával szembeni bizalmatlanság, részben az magyaráz, hogy nem is kívánnak igazán integrálódni.

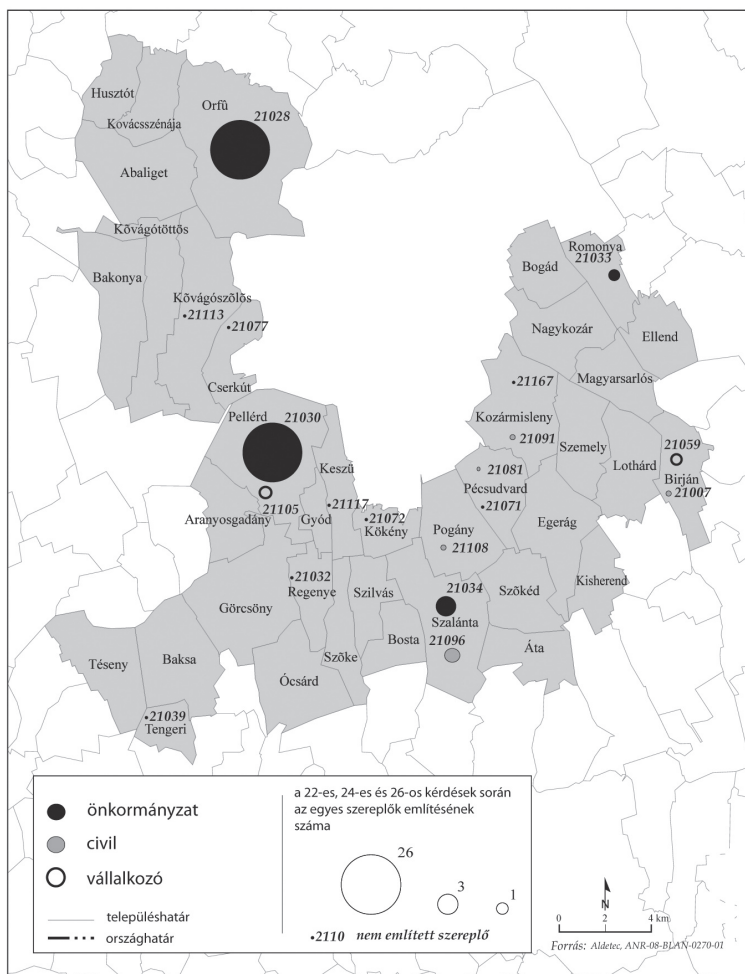
A Mecsekvidék akciócsoport tagjai által alakított hálózat fő jellemzője a sok gyenge kapcsolódás, a gyenge belső kohézió (3. és 4. ábra). A több kis, egymással kapcsolatokat nem mutató érdekcsoport („klikk”) arra utal, hogy a tagok egymás közti távolsága jellemzően nagy. Az elnök, Orfű polgármestere valamennyi polgármesterrel kapcsolatban áll, de már jóval kevésbé igaz ez a vállalkozókkal és a civil szervezetekkel való viszonyára. A többi polgármester egymás közötti kapcsolatai csak mikrotértségi szinten értelmezhetőek.

A két legaktívabb szereplő két polgármester (Orfű és Pellérd), a térség emblematisus alakjai. A helyi akciócsoport megalakítása és a stratégiaalkotás során mindketten meghatározó szerepet játszottak. A hálózati ábrát vizsgálva láthatjuk, hogy az akciócsoporton belül két hálózat formálódott: az egyik az orfűi, a másik a pellérdi polgármester körül, míg a többi periferikus szereplő e két helyi vezető „befolyási zónájától” távolabb marad. A két főszereplő között sok a hasonlóság. Ugyanazt a korosztályt képviselik, dinamikus, politikailag független, helyi (települési és mikrotértségi) érdekek ügyében erősen elkötelezettek, területfejlesztési tapasztalatokkal rendelkeznek, polgármesterek. A 2010-es önkormányzati választásokat a pellérdi polgármester elvesztette (ennek okainak feltárása politológiai elemzéseket igényelne és érdekes tanulságokkal szolgál), s bár aktivitása az akciócsoporton belül megmaradt, a kezdetben kirajzolódó hálózat átalakult. Ezt az átalakulást erősíti az is, hogy szintén a 2010-es helyhatósági választásokat követően a másik központi szereplő bár polgármester maradt, de elveszítette kistérségi elnöki pozícióját.

3. ábra: A Mecsekvidék helyi akciócsoport kapcsolati hálójá
(Kérdés: Jelölje meg azt a három személyt, akivel a legszívesebben dolgozna!)
Social network of the Mecsekvidék local action group
(Question: Please indicate three actors you would like to work the most with.)

4. ábra: A középponti szereplők területi elhelyezkedése a Mecsekvidék akciócsoportban
Spatial location of the central actors of the Mecsekvidék local action group

A hálózat szereplőinek bipolaritása kapcsolatban van az akciócsoport létrehozásának körülményeivel is, amely egykor (2004–2006) egy kicsi, Orfű körül szerveződő akciócsoportként indult, de kapcsolatban van az akciócsoport területi struktúrájával is: a Pécs városát félig körülölelő (gyakran szuburbán) településgyűrű önkormányzatainak inkább Péccsel, mint egymással van közös ügyük, s a gyenge településközi kapcsolatokat tetézi a köztük lévő távolság és a közlekedési nehézség (Pécsen át kell jutni). Ezek után nyilvánvaló, hogy az így létrejövő akciócsoport kapcsolati hálózata gyenge integrációt mutat: a kölcsönös kapcsolatok a szomszédos településekre korlátozódnak, a tagok között bizalomhiány jellemző, az aktivitás gyenge.

A helyi politikai szereplők megerősödése, a településfejlesztés dominanciája

A hálózatelemzés során sikerült azonosítani a konfiguráció központi szereplőit. Ők azok, akik befolyásukat latba vetve mozgósítják a partnerségi struktúra szereplőit a közös stratégia megalkotása és megvalósítása érdekében. Feltételezhetnénk, hogy a LEADER egyik legfontosabb alapelve, a háromoldalú partnerség kizárja annak lehetőségét, hogy az akciócsoportokon belül politikai jellegű vezetés alakuljon ki. A polgármestereknek az akciócsoportok létrejöttében játszott szerepe, valamint a döntéshozó szervezetben való szerepvállalása miatt ez mégis bekövetkezhet.

A helyi akciócsoportok kapcsolati struktúrájában érzékelhető az erősebb befolyás és a hatalomgyakorlás: a Zengő–Duna helyi akciócsoportban például az egyesületek és vállalkozások képviselőinek több mint a fele egyben helyi választott vezető is. Az önkormányzati vezetőknek az akciócsoportok többi – lényegében követőknek tekinthető – tagjával fenntartott kapcsolatainak vizsgálatából kiderül, hogy ezeknek a helyi vezetőknek megvan a képességük és lehetőségük arra, hogy az alapvető stratégiai irányokat meghatározzák, partnerségi hálózatokat szervezzenek és akciócsoporton belüli céljaik megvalósítása során a közérdekre hivatkozhatnak (Keohane 2010).⁷

A polgármesterek kulcsszerepet játszanak a helyi fejlesztések új formáinak elterjesztésében. A helyi akciócsoportok létrehozásának folyamatában ők azok, akik tevékenyen hatnak a partnerségi struktúra alakulására, akik kapcsolatba hozzák egymással a – nem egyszer általuk kijelölt – partnereket. Ez leginkább a civil szférát képviselő szereplők (kulturális és sportegyesületek) esetében igaz, amelyek gyakorta az önkormányzatok közvetlen befolyása alá tartoznak. A vállalkozók esetében a partnerségi együttműködésben történő részvételre való felhívás érkezik a településvezetőtől vagy a munkaszervezettől. A vállalkozók többségükben a hálózat periferiáján elhelyezkedő szereplők. Az akciócsoportok többi tagjától eltérően a helyi választott vezetők (elsősorban a polgármesterek) erős legitimitással rendelkeznek. Befolyásuk akkor igazán jelentős, ha azt többszöri újraválasztásuk erősíti meg (Bóly polgármesterét például 1990-es első megválasztása óta hatszor választották újra). A polgármesterek között találunk olyanokat is, akik az irányítás, a projektmenedzsment, a társulások szervezése során komoly kompetenciákat szereztek.

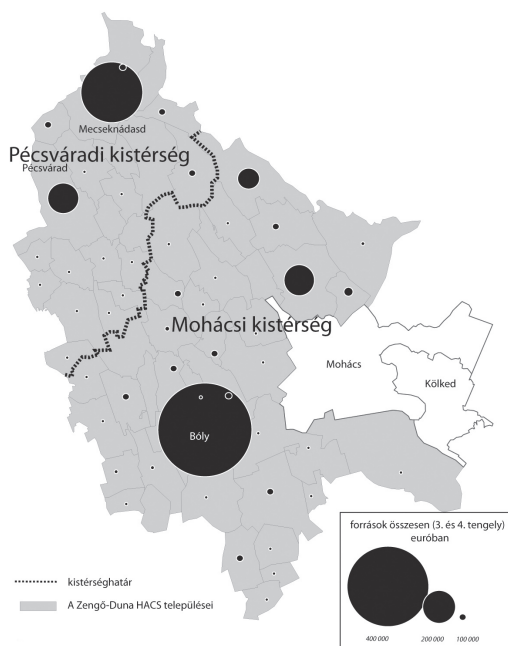
Az a tény, hogy ezek a polgármesterek a partnerségek középponti szereplői, önmagában még nem jelenti azt, hogy kapcsolati tőkéjük kiaknázását befolyás- vagy hatalomgyakorlásnak minősítsük. A „középpontiság” önmagában nem mond semmit a hatalomgyakorlás módjáról (dominancia vagy befolyásolás). Az általuk gyakorolt vezető szerep a fejlesztési folyamat különböző stádiumaiban nyilvánul meg. Élen járnak a területfejlesztési problémák megfogalmazásában, részt vesznek a problémák prioritásokká történő átültetésében, bizonyos értelemben felügyelik a stratégiák megvalósítását a projektek létrehozásának és kiválasztásának

nyomon követésével. Az új helyi fejlesztési irányok a legaktívabb helyi vezetők irányítása alatt, elképzeléseik mentén formálódnak.

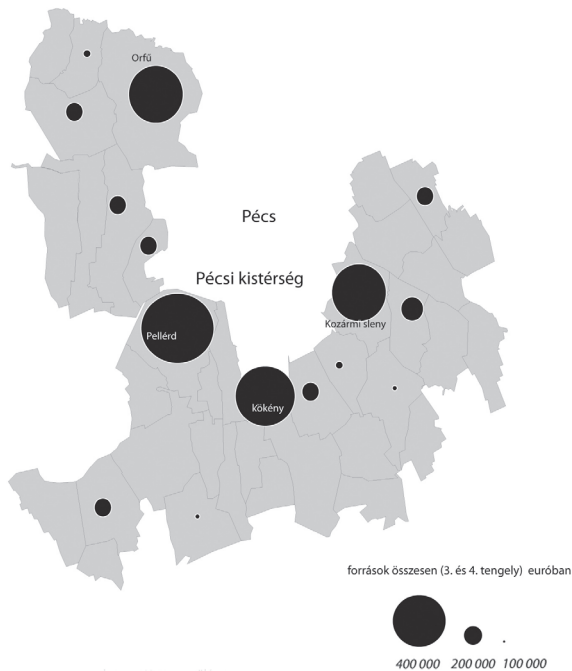
A vidékfejlesztési stratégiák kidolgozásának szakaszában kevés olyan tényező játszik szerepet, amely képet adhat a partnerségek aktivitásáról, kompetenciájáról. A stratégiákat egyrészt nagymértékben meghatározzák a központi szabályok, sémák, másrészt aligha jellemzi őket az eredetiség, miután többnyire megrendelésre, pályázatíró cégek irodáiban készülnek. Mi több, az irányító hatósági feladatokat is ellátó minisztérium egy speciális szoftver és egy adatlap kötelező alkalmazását is előírta. Így minden egyes stratégiát azonos szerkezetben és azonos módon kellett benyújtani az akciócsoportoknak.

Leginkább a projektek kiválasztási folyamatának vizsgálatával mérhetők fel a helyi fejlesztéspolitika jellemzői. A projektek kiválasztásában részt vevő helyi döntéshozók szándékai jól vizsgálhatók (5. és 6. ábra). A Zengő–Duna helyi akciócsoportban az előirányzatok elosztása kezdetben inkább egyenlőtlennek látszott a két kistérség között. 2009-ben a 78 kiválasztott projektből 57 finanszírozott projekt (73%) a mohácsi kistérséghez kötődött. Eközben a pécsváradi kistérség területén a támogatott projektek az összes projekt kevesebb, mint 27%-át tették ki. Ezt az aszimmetrikus elosztást a demográfiai különbséggel is lehetne magyarázni (közel hasonló az akciócsoport kistérségeinek népességmegoszlása), de ez elfedné a két kistérség között kétségkívül létező dinamikakülönbsé-

5. ábra: A Zengő–Duna akciócsoport projektjeinek megoszlása a települések között
Spatial distribution of the projects of the Zengő–Duna local action group

6. ábra: A Mecsekvidék akciócsoport projektjeinek megoszlása a települések között
Spatial distribution of the projects of the Mecsekvidék local action group

get, s azt is, hogy a pécsváradai kistérségben a népsűrűség is alacsonyabb és a gazdaság szerkezete is törekenyebb.

Bóly a térség legdinamikusabb települése, a kisváros a partnerségépítésben is jelentős tapasztalatokkal rendelkezik. A kistérségi tanács és a helyi akciócsoport elnöki székét egyaránt birtokoló polgármester a jórészt általa és körülötte szervezett önkormányzati együttműködésekben sokat profitált. Ugyanakkor a két kistérség összefogásának alapját képező informális megállapodás szerint a finanszírozás elosztásának a népességgel arányosan kell történnie.

A Mecsekvidék akciócsoportban is hasonló a helyzet. Igaz ugyan, hogy ez az akciócsoport csak egyetlen kistérséget fed le, de nincs kohézió a Pécstől északnyugatra található kis mecseki falvak és a várostól délre fekvő agglomerációs községek között. A projektek mintegy harmada a turisztikai szempontból kiemelkedő Orfűn és a környező településeken valósult meg. E települések főként tapasztalataiknak köszönhetően előnyüket a többi településsel szemben, mivel részt vettek a LEADER+ (2004–2006) programban. Orfű polgármestere jóval a kistérség többi polgármestere előtt, 2007 tavaszán élére állt a területfejlesztési stratégiák előkészítésének, Bóly polgármesteréhez hasonlóan a helyi hálózatban középponti pozíciót harcolt ki magának.

A projektek eloszlása összességében az akciócsoporton belüli erőviszonyokat tükrözi. A nagyobb önkormányzatok (Pécsvárad, Bóly, Mecseknádasd,

Pellérd) – kivált azok, amelyek vezetője erős pozícióra tett szert a hálózaton belül – jellemzően több forráshoz jutnak (fajlagosan is). Bóly környékén az aktívabb önkormányzatok részt vettek a kisváros polgármestere által már több mint egy évtizede elindított társulásokban, településközi együttműködések keretében létrejövő projektek megvalósításában (Maurel, Póla 2007). Bólynak és Orfűnek is sikerült ezekben a területfejlesztési társulásokban előzőleg kivívott vezető szerepét megerősítenie.

A Mecsekvidék akciócsoport területén is érzékelhető a klientista jellegű pályázati forráselosztás, amely alapvetően abban nyilvánul meg, hogy az akciócsoportban központi pozíciót betöltő polgármesterek által vezetett két település sikeresebb „lobbistának” tűnt.

A projektek jelentős része a helyi identitás erősítéséhez és falumegújítási célokhoz kapcsolódik, és relatíve kevés, bár forrását tekintve jelentős a kis- és főleg a mikrovállalkozókat támogató program. A Zengő–Duna akciócsoportban, ahol a stratégia szerint a finanszírozás 7%-át kellett volna az identitás és a közösségi szolidaritás megerősítésére fordítani, az e prioritás címén kiválasztott projektek ennél jóval nagyobb arányt képviseltek (3. táblázat). A Mecsekvidék akciócsoportban a helyzet nagyjából ugyanez, bár az eltérés kevésbé markáns (4. táblázat). A helyi stratégiák alapján a Zengő–Duna akciócsoportban a források 14%-át, a Mecsekvidék akciócsoportban a források 16%-át kellett volna a falvak felújítására és infrastrukturális fejlesztésére fordítani. Ezzel szemben az e

3. táblázat: Projektek prioritások szerint a Zengő–Duna akciócsoportban
Projects by priorities in the Zengő–Duna local action group

<i>Prioritás</i>	<i>Prioritáshoz kapcsolódó projekt (%)</i>	<i>Stratégiában előirányzott arány (%)</i>
Népségmegtartás: Falumegújítás és -fejlesztés, a fenntartható fejlődést biztosító környezeti és társadalmi feltételek kialakítása a lakosság helyben tartása érdekében	25	14
Turizmusfejlesztés: Hagyományokhoz illeszkedő, versenyképes turizmus megerősítése, új illetve hagyományteremtő gazdasági ágak fejlesztése	11	29
Gazdaságfejlesztés: A térség versenyképességének javítása vállalkozáserősítő politika kialakításával és az innováció szerepének erősítésével	5,5	19
Közösségfejlesztés: Közösségfejlesztés az identitástudat és a szolidaritás erősítése érdekében	52	7
Szolgáltatásfejlesztés: a térség szolgáltatási kínálatának gazdagítása, a szolgáltatások minőségének javítása	6,5	24
Stratégiai térségmarketing: A térségi stratégiai tervezésben, kapcsolatépítésben és kommunikációban rejlő lehetőségek magas szintű kihasználása	0	7

4. táblázat: Projektek prioritások szerint a Mecsekvidék akciócsoportban
Projects by priorities in the Mecsekvidék local action group

Prioritás	Prioritáshoz kapcsolódó projekt (%)	Stratégiában előírányzott arány (%)
Az életminőség javítása	33	16
Helyi gazdaságfejlesztés	20	40
Kulturált lakókönyezet, élhető falu	4	27
Értékorientált, piacképes tudású szereplők biztosítása képzéssel	38	10
Közösségépítés (hagyományörzés, kulturális, szabadidős programok szervezése, feltételrendszer fejlesztése)	5	2
A kommunikáció javítása	0	5

tematikán belül kiválasztott projektek a Zengő–Duna akciócsoportban a felhasznált költségvetés egynegyedét, a Mecsekvidék akciócsoportban a források egyharmadát teszik ki. Ezek alapvetően az infrastrukturális elmaradottságukon javítani akaró önkormányzatok fejlesztési projektjei.

Az európai LEADER-eszköz kiegészíti a helyi közösségek és az állam erőforrásait a nélkülözhetetlen vidéki infrastruktúra-fejlesztések finanszírozásában. Ezzel ellentétben a stratégia többi prioritására fordított összeg jóval az eredetileg előírányzott hányad alatt marad. Kevés az olyan projekt, amely tényleges gazdaságfejlesztésre irányulna, bár a programozási időszak végére Bóly térségében több komplex helyi gazdaságfejlesztési projekt is megjelent a támogatott projektek között.

A helyi identitás témája különösen erős azokban a térségekben, ahol a nemzeti kisebbségek – pl. sváb, horvát, roma – aránya jelentős, itt a kulturális hagyományok megőrzése gyakori programcél. A Zengő–Duna helyi akciócsoport a társadalmi kohézió megerősítésére alkalmas tevékenységeket kiemelten támogatna. Az Erzsébet község által szervezett nagyszabású program keretében, a Szivárványünnepen a helyi értékek, a kulináris hagyományok és a néptáncok megjelenítése mellett nagy teret kaptak a kisebbségi kultúrák is. A sváb kulturális egyesületek által megvalósított egyéb projektek az ünnepi rendezvényekhez kapcsolódó tevékenységeknek biztosítanak támogatást (népviseletek és hangszerek vásárlása a népi együttesek részére, ünnepi rendezvények vagy kiállítások rendezése). Ezek a projektek bizonyos értelemben kompenzációt nyújtanak a sváb kisebbségnek, amely 2007-ben kénytelen volt lemondani arról, hogy etnikai alapon alakítson akciócsoportot. A német kisebbség képviselői (kisebbségi önkormányzatok) beépültek az akciócsoport tagjainak hálózatába, és ma ők adják annak hajtóerejét.⁸

Mindkét akciócsoportban a programozási időszak végére élénkült meg a vállalkozói aktivitás, amiben a helyi menedzsmentnek (a munkaszervezetnek) is vannak érdemei. Míg a Zengő–Duna akciócsoportban – és főként Bóly térségében – több, egymással is összekapcsolódó, változatos vállalkozói projektet találunk, addig a Mecsekvidék helyi akciócsoport vállalkozói projektjeinek több

mint háromnegyede egyedi turisztikai célú fejlesztés. Ebben az akciócsoportban egy projekt átlagosan 4,5 millió forint támogatást kapott, míg a vállalkozói projektek esetén ez több mint tízmillió forint. Főként ez magyarázza a vállalkozói szféra által elnyert források magas arányát (5. táblázat).

5. táblázat: A projektek megoszlása szektoronként – Zengő–Duna és Mecsekvidék helyi akciócsoportok
Distribution of the projects by sectors – Zengő–Duna and Mecsekvidék local action groups

Szektor	Elnyert forrás (%)	
	Zengő–Duna helyi akciócsoport	Mecsekvidék helyi akciócsoport
Önkormányzat	56	30
Egyesület	27	18
Vállalkozás	17	52

Összegzés

A LEADER-módszer sikerét jelentős részben a LEADER-alapelvek érvényesülése és koherenciája alapozza meg. A fejlesztési modell adaptációja során változhat annak hatékonysága. Az adaptációért, a LEADER program végrehajtásáért az állam is felelős. A magyarországi központi irányítás olyan szigorú, túlszabályozott kereteket szabott a program alkalmazásához, amelyek csökkentik a program hatékonyságát, innovatív és organikus jellegét. Az alulról felfelé építkező, decentralizált fejlesztési modell sikerét jelentősen korlátozzák ezek a szabályozási kötöttségek. Intervencionista típusú központi irányítás mellett a LEADER – eltávolodva céljától – olyan politikai eszközzé válik, melynek célja, hogy a vidéki térségeket normatív programozásnak vesse alá.

A központi szinten hozott politikai döntések jelentősen befolyásolják a modell helyi szereplők általi fogadtatásának feltételeit, a LEADER erőteljes instrumentalizációja korlátozza a helyi közösségek cselekvési képességét. A partnerségi együttműködések formai kereteit megszabó előírások kedvezőtlenül befolyásolják azok hatékony működését. A túl sok tagot tömörítő, a kölcsönös ismeretségekből eredő kohéziót nélkülöző két Baranya megyei helyi akciócsoport helyi önkormányzati vezetők maroknyi csapata köré szerveződik. A társadalmi tőke egész hálózatot betöltő hiánya gyengíti a partnerségi struktúra kohézióját. Mindkét vizsgált térségben több LEADER-alapelv sérülése is nyilvánvaló: a szubszidiaritás nélküli decentralizáció (Kis, Szekeresné 2011), a túl nagy terület miatti gyenge kohézió (területiség elve), a partnerség aszimmetrikus felépülése, a valós partnerség gyengesége (a kötelezően használt tervezőszablonnal kiegészülve) az innovativitást is korlátozza. Ezeknek az elveknek a sérülése jellemzően a szabályozási környezetből következik, de helyi sajátosságok is befolyásolják.

A polgármesterek – élve a hálózaton belüli szerepük és pozíciójuk adta lehetőségekkel – tényleges vezetőként lépnek fel. Ők képesek mozgósítani a többi

szereplő energiáját, a köztisztviselők (a munka szervezésére szerződötetett munkaszervezeti alkalmazottak) kompetenciáit, valamint megszerezni a projektek megvalósításához elengedhetetlen társfinanszírozást. Mindeközben meggyőződésük, hogy helyi közösségeik érdekeit szolgálják.

A politikai vezetés paternalista, olykor klientista gyakorlási módja nem segíti a helyi civil szféra erősödését, aktivizálódását. A helyi akciócsoportok tagjainak túlnyomó többsége csak igen korlátozott mértékben vesz részt a LEADER programban, amely tehát a legdinamikusabb szereplőkre támaszkodik. Így állhat elő egyebek mellett az a helyzet is, hogy míg a romák szinte ki vannak zárva a fejlesztésekből, addig a sváb kisebbség képviselői viszonylag sokat profitálnak a programból.

A LEADER a helyi kormányzás javításának egy fontos eszköze, jó módszer lehetne. A két vizsgált példa alapján azonban úgy tűnik, inkább a helyi elit érdekeinek szolgálatába állítják azt. A helyi politikai vezetés olyan fejlesztési eszközként tekint a programra, amelyben alapvetően a településfejlesztés eszközeit, egyben saját legitimitációjának megerősítési forrását látja. Mindazonáltal az elmúlt évtized tapasztalata megerősíti, hogy a tanulási folyamatnak vannak eredményei. Ezekre támaszkodva a LEADER program folytatását remélik még ott is, ahol inkább a kiábrándultság a jellemző. Folytatást remélnék a helyi szereplők, de nagyobb autonómiát, egyszerűbb eljárásrendeket is, mert a LEADER-módszer csak így lehet hatékony és eredményes. Addig, amíg az önkormányzatok infrastruktúrális fejlesztéseikhez érdemi források más finanszírozási rendszerből nem érkeznek, s amíg a településvezetők többsége nem lát tovább a településtáblánál, „valódi” – területi szempontokat előtérbe helyező, valós együttműködésekre épülő – LEADER-projektek csak elvétve lehet találni.

Jegyzetek

- 1 A tanulmány szerzői az ALDETEC kutatási program keretében öt kelet-közép-európai országban (Csehország, Lengyelország, Litvánia, Németország és Magyarország) vizsgálták a LEADER program megvalósulását. A kutatás eredményei alapján a magyarországi gyakorlat mindkét irányban a legcentralizáltabb, legbürokratikusabb (Halamska 2010; Lacquement 2012). Chevalier (2014) az EU 27 országára készített centralizációs indexet a LEADER programról. Ez alapján Magyarország a 27. helyen áll (Chevalier 2014, 83.).
- 2 A LEADER lélekszám szerinti szabályozása miatt Pécs és Mohács nem része az akciócsoportoknak, egyébként csak a Mohácsi kistérséghez tartozó Kölked jelent kivételt.
- 3 Az interjúk többségét az akciócsoportok elnökségi tagjaival készítettük. A munkaszervezetek vezetőivel folytatott beszélgetések során a kezdeményezések elindítóira, főszereplőire, a partnerek kiválasztásának módjára, az önkormányzatok bevonásának részleteire és az akcióterület lehatárolására vonatkoztak kérdéseink. A válaszok lehetővé tették, hogy meghatározzuk minden egyes szereplőnek a partnerségen belüli integráltsági fokát is.
- 4 A hálózatelemzés olyan módszer, amely megkísérli leírni a szereplők közötti kölcsönös függőségi viszonyokat és ezek hatását a szereplők viselkedésére (Granovetter 1983; Lin 2001).

- 5 A kérdőívek kitöltése során az ismertséget mutató gráfok megrajzolása mellett a konkrét partner mellett a kapcsolat jellegét (pozitív vagy támogató, negatív vagy elutasító) is azonosították a megkérdezettek.
- 6 A centralitás mértéke az egyes szereplőktől kapott említések számától függ. Egy személy akkor középponti, ha erős a kapcsolata a többivel. A centralitási indexet három kérdés kapcsán kapott említések összegeként alkottuk meg: Kivel dolgozna legszívesebben? Kik a legaktívabb szereplők? Ki a legelismertebb szereplő?
- 7 A vezetés (leadership) N. O. Keohane (2010, 23.) nyújtotta definíciójára gondolunk: A vezetőik célok határoznak meg vagy tesznek világossá egyének egy csoportja számára, és összesítik a szóban forgó csoport tagjainak energiáit e célok megvalósítása érdekében.
- 8 A sváb közösség, melynek jelenléte meghatározó e két kistérségben, szeretett volna etnikai alapon létrehozni egy LEADER-csoportot. A terv alapját lényegében a nemzeti identitástudathoz kapcsolódó kulturális tevékenységek előmozdítása képezte.

Irodalom

- Chevalier, P. (2014): *Action local et développement rural en Europe - Le modèle européen LEADER 2007-2013*. Peter Lang, Bruxelles
- European Court of Auditors (2010): *Implementation of the Leader approach for rural development. Special report No. 5*. European Court of Auditors, Luxembourg
- Granovetter, M. (1983): The strength of weak ties: A network theory revisited. *Sociological Theory*, 1., 201-233. <http://doi.org/dxd8fx>
- Halamska, M. (2010): *Action local et développement rural en Europe Centrale: Tache 1, Rapport pour l'Agence Nationale de la Recherche*
- Keohane, N. O. (2010): *Thinking about leadership*. Princeton University Press, Princeton, Woodstock
- Kis K., Szekeresné Köteles R. (2011): A helyi akciócsoportok működése egy országos felmérés tükrében. *Gazdálkodás*, 1., 19-27.
- Kovács, D., Póla, P. (2010): Some experiences of the Leader programme in Hungary - preliminary results of the ALDETEC research. In: Beauclair, A. (ed.): *Regional responses and global shifts: Actors, institutions and organisations. Annual international conference 2010. Pécs, Hungary, 24th-26th May*. Regional Studies Association, Seaford, 150.
- Lacquement, G. (2012): Pratiques de la gouvernance locale en Allemagne orientale. Transfert institutionnel, apprentissage social et logiques réticulaires dans le cadre du programme européenne LEADER 2007-2013. *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, 3., 57-89. <http://doi.org/2bw>
- Lin, N. (2001): *Social capital. A theory of social structure and action*. Cambridge University Press, Cambridge <http://doi.org/2bv>
- Maurel, M-C., Póla, P. (2007): *Local system and spatial change. The case of Bóly in South Transdanubia*. HAS Centre for Regional Studies, Pécs (Discussion Papers; 57.)
- Olson, M. (1987): *Nemzetek felemelkedése és hanyatlása*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Pálné Kovács, I. (2011): *Local governance in Hungary - The balance of the last 20 years*. HAS Centre for Regional Studies, Pécs (Discussion Papers; 83.)
- Szörényiné Kukorelli, I. (2005): The appearance and role of micro-regional co-operations in the Hungarian spatial development. *Geografický Časopis*, 3., 229-246.